

Анатолій МОЖАРОВСЬКИЙ

БРАТИ

Київ
2015

**ББК 83.3(4Укр)
М 74**

Можаровський А.І.
М 74 Брати. *Повість*. — К.: ВПЦ «Київський
університет», 2015. — 32 с.
ISBN 978-966-439-833-3

Трагічна доля двох братів — типова історія представників “втраченого покоління”, що покинувши село так і не знайшли себе в місті.

ББК 83.3(4Укр)

*Відповідальний редактор
Михайло МАЛЮК*

*В оформленні книги використані фото
Михайла МАЛЮКА*

ISBN 978-966-439-833-3

© Можаровський А.І., 2015.
© Урбанська С.Г.,
художнє оформлення,
2015.

1.

— Маруся Півнюова з Германії приїхала! — котилося селом. — Привезла чемодан одежі, купу фотографій: там вона і на коні, і на машині, і на вулицях міста. Балакає німецькою, як нашою. Каже, вчилася там. Буде вчителькою в школі.

— Та хто її візьме? — не вірили інші. — Тут гибли на фронті, а вона на роботу до німців поїхала! А тепер он панею стала, руда така! А ми тут під снарядами, бомбами, од смерті у сирих льохах ховались, німці, поліцаї над нами знущались, а тепер он ще й “смерш” нас тягає...

— Та мовчи ти, дурило! “Смерш” он за триста метрів сидить у конторі колгоспу!

Літо видалось дощове. Йшов серпень 1945 року, а хліба так іще й не зібрали. На вулицях багнюка, калюжі по коліна.

Субота. У клубі танці. Грали місцеві музики. Збиралась молодь. Багато фронтовиків: хто без руки, хто без ноги.

З сусіднього села Кочерів прийшла ватага хлопців, чоловік, може, з десять.

Тягло до чужих дівчат, свої здавались не такими гарними.

Чимало дівчат повернулись з Німеччини. Їх видно по одягу, золотих та срібних прикрасах.

Прийшла й Маруся.

Вона не була красунею, але приємна зовнішність та ошатний одяг справили враження на Віктора, молодого фронтовика. Він мав поранення в живіт, рана й досі не зажила. Віктор лікувався в київському госпіталі і після чергової, вже третьої, операції його на місяць відпустили додому. Він запросив до танцю Марусю. Вони одразу сподобались одне одному.

Віктор був вихованою та освіченою людиною, любив працю, світ, людей. Йому йшов лише двадцять другий рік. Рік тому німецький кулеметник поцілів йому в живіт. Куля пройшла навиліт. Дивом лишився живим.

Було весело. Літній вечір дихав вологою нового дощу, що вже нависав над селом. Буяла зелень, лунала музика...

Віктор закохався.

Скоро вони побралися.

Марія викладала в школі німецьку мову, а він не вибував з госпіталів, хірурги робили операцію за операцією. Сьома була останньою. Рана не заживала. Йому дали інвалідність, першу групу. Він не сидів склавши руки. Зранку до вечора копався на городі, ремонтував будинок, порався коло худоби.

Життя налагоджувалось. Село відроджувалось, оживало після руїни. Зводились нові будинки. В людські душі поверталась любов до ближнього. Горе війни очистило душі багатьох.

То там толока, то там.

Ідуть на поле — співають, ідуть з поля — співають.

Весілля, родини, хрестини.

У Віктора і Марії також народився син.

Володимир.

На честь Святого Князя назвали.

У школі вчилосся півтисячі дітей та було сорок вчителів.

Моя мама Надія, рідна сестра Віктора, після закінчення Коростишевського педагогічного училища отримала направлення в Забілоцьку школу.

Віктор радів. Сестра поруч. Він знайшов їй в піднайом кімнату.

У клубі по вихідних крутили кіно, опісля були танці. Збиралось по триста чоловік молоді, та й старші приходили повеселитись...

Світ змінювався на краще.

Сумні очі матері, виплакані за полеглим сином чи чоловіком, ні-ні та й тепліли усмішкою від радості людей, які за все бралися з жартами та піснею.

На все життя запало в пам'ять: будують сусідові толокою хату, увечері всі за столом, мов велика й щаслива родина. Слово по слову, заводять пісню... Багато пісень виливали таку тугу, такий жаль, що моя дитяча душа завмирала, відчуваючи біль стражденного, але нескореного народу...

Небавом у Віктора та Марії народився ще один син. Олександр. Віктор світився від щастя. А його батько дивився на внуків і чомусь плакав. Сльози котилися по щоках і бороді...

Якось ранком, коли Віктор бавився з дітьми, до кімнати влетіла "Руда" (так усі звали Марію) і закричала з порога:

— Хутко збирай речі і паняй додому!
Я з тобою жити не буду! В мене є інший!
Грім серед ясного неба...

Віктор пробував щось говорити, але
вона напхала в армійський рюкзак його
нехитрі пожитки і виставила за двері.

До рідної домівки в село Кочерів п'ять
кілометрів. Віктор йшов і не бачив світу.

Можна лише уявити, що діялось у
його душі...

Його синочків, його єдину втіху заб-
рано від нього, попереду — самотність,
нестерпний біль незагоєної рани, жит-
тя на ліках.

Тягар його хреста був аж надто вели-
кий, та ніс він його мужньо й терпляче.

Повернулась додому і сестра Надія.
Вона вийшла заміж і перевелась в Коче-
рівську школу. Її чоловік працював і жив
у Києві. Надія дбайливо опікувалась
Віктором.

Час від часу Марія скидала дітей Вікто-
ру, і тоді він оживав, будував райдужні
плани на майбутнє...

Але не судилося.

Медсестра переплутала ліки, і замість

знеболюючих дала йому якусь отруту.
Віктор помер миттєво.
Було йому двадцять вісім...

2.

Неждано-негадано до Надії заявила Марія і заявила з порога:

— Знаєш, Надю, я подаватиму до суду, аби забрати половину вашої хати. Віктор помер, а в мене діти. А не хочеш судитись, віддай п'ять тисяч, і збережемо добрі стосунки.

Надія виплатила п'ять тисяч — у чоловіка була непогана зарплата.

Життя йшло своїм шляхом, а той шлях кожен рівняв під себе.

Шлях країни, шлях кожної людини...

Його важко рівняти, але люди намагались.

Володимир та Олександр росли з чужим батьком.

Аж ось знову балачки селом:

— Чули, Руда відбила Арценя! Він покинув жінку і п'ятеро дітей і переїхав до Рудої. Там така любов!

Арцень — столяр. Село будувалось. Він був нарозхват, і постійно мав добрячий заробіток.

Купив мотоцикл з коляскою, і пішки вже не ходив селом: близько, далеко — все на мотоциклі.

Володимир ставився до Арценья гарно, той дозволяв хлопчині брати мотоцикл, а от Олександр — Шура, Шурик — Арценья ненавидів, хоч виду й не подавав.

— Який він мені батько? — казав іноді друзям. — Покинув п'ятеро своїх дітей, щоб полюбити мене? І мати така як він!

Шурик завжди усміхався, щоб не трапилось, любив жарти. Володимир завжди був серйозний і до Шурика ставився зверхньо.

По закінченні школи Володя вступив до київського технікуму. Там він познайомився з дівчиною-будівельницею. Звали її Ніна. Вигляд вона мала нещасний. Таких називали поза очі “курка за карбованець шістдесят” (у тодішніх магазинах за таку ціну продавались силюшні курячі тушки).

— Не пара вони, ой не пара, — хитали головами весільні гості. — Він крадень, а вона...

За будь яку ціну молодь тікала з села — подалі від запаху ріллі та скошених трав, запаху свіжого хліба і меду, від буяння весняних садів і краси осіннього лісу. Тікали на “ударні” будови, в заводські цехи, на шахти — лиш би подалі від землі і “проклятих” колгоспів. В гуртожитки, де п’ять а то й більше ліжок в невеличкій кімнатці, де бруд, пияцтво, бійки, злиденне життя...

Мільйони молодих людей загубилися в міських нетрях, стали пропащою силою. Місто не стало їм домівкою, а в селі вони стали чужими...

Невдачі і бруд міського життя заливались алкоголем і забивались каторжною працею.

Володимир з Ніною поселились в робітничому гуртожитку. Скоро Володимира забрали до армії. Служив у ракетних військах. Там заробив променеву хворобу, повернувся інвалідом. Довго лікувався доки став на ноги.

Він був гарної вроди — високий, густі золотисті кучері, гарні очі. Почав працювати в друкарні. Хутко став заступ-

ником директора. Отримав квартиру.
Підростала донька. Любові з дружиною
особливої не було, тому він часто шукав
ту любов в інших...

3.

Олександр закінчив школу. Вчився в технічному училищі в Києві. Там і прихилився до чарки.

У гуртожитку пили майже всі. Щоб збавити вільний час якось інакше, нікому й на думку не спадало.

Час від часу якесь покоління називають втраченим. Мені видається, що покоління 60-70 років минулого століття, яке покинуло село, чи, вірніше, втекло з села, і є найбільше втраченим. Воно не тільки втратило себе, його втеча згубила село, як колиску українського духу. Згодом село докінечно донищать реформатори-капіталізатори, злодії та авантюристи, які колись тікали з тих таки сіл. Вони ненавиділи село і, дорвавшись до влади, жорстоко з ним поквитались.

Та повернемось до нашої оповіді.

Олександр отримав повістку. Проводжали його до армії гучно. Шурика знали і любили всі.

Грали музики, за столами гомонів

підхмелений люд, виголошували тости, заводили пісень.

А Шурик танцював. Сам один. Завзято. Несамовито. Наче прощався тим танцем з попереднім своїм життям, наче з усім світом прощався...

Служив в Туркменістані. Закінчив школу прапорщиків і лишився в армії. Середня Азія стала йому домівкою.

Він був працьовитий, не без таланту. У вільний від служби час створив невеличку бригаду, пробивав артезіанські свердловини. Вода у тих посушливих краях на вагу золота, йому гарно платили. Невдовзі він одружився з донькою місцевого прокурора. Ліля працювала медсестрою. У них народилася донька.

В чергову відпустку Олександр з родиною приїхав в село. Зупинився в рідної тітки Надії, що була і його хрещеною матір'ю.

Як і завжди веселий, привітний до всіх, от тільки часто зайве міг випити.

Раптом телеграма: Лілю терміново викликають на роботу.

Шурик лишився з донькою. Рибалив, ходив по гриби, іноді напідпитку “виховував” Арценя. Робив це незлостиво, жартуючи, але в тих жартах були своєрідні пошуки справедливості — він не міг пробачити чоловікові, який зробив сиротами п’ятьох дітей, та й матері, яка прогнала його рідного батька, героя війни...

За тиждень знову телеграма. Батько Лілі просив Шурика повернутись в Туркменістан. Ліля додому не приїхала. Зникла.

Там, у Туркменістані, його довго тягали по прокуратурах та міліціях, допитували. Лілю так і не знайшли.

Шурик запив з горя.

З армії його звільнили. Він забрав доньку і повернувся в Забілоччя. Мати не дуже зраділа його приїзду. Вона жила своїм життям і не хотіла зайвих клопотів з онукою і зі зламаним горем сином.

Шурик влаштувався на роботу.

Але пив. Багато пив.

Мати з Арценом намовили дільничного міліціонера і той хутко зварганив

якесь “дело”. Шурика посадили на три роки. А внучку бабуса здала в Житомирський інтернат.

4.

Володимир часто хворів. Подовгу лежав у лікарні. Його мучив нестерпний головний біль.

Ніна працювала на будівництві, приходила пізно. Казала: багато роботи.

Володимир вчергове потрапив до лікарні. Тимчасом в його квартирі з'явився новий господар — таксист Петя. Ніна вже жила з ним, як з чоловіком, п'ять років. Вона стала ще страшнішою, але, як кажуть, на кожен товар є свій покупець.

Таксист мав кімнатку готельного типу на останньому поверсі бетонної коробки. В довжелезний і вузький коридор виходило вісімнадцять дверей таких от кімнاتок-комірчин. Крик, шум, гам, п'яні сварки, сутички вдень і вночі... Сюди і спровадила хворого чоловіка Ніна.

Прийшла до лікарні з таксистом:

— Знакомся: это мой новий муж. Я його люблю. Ось ключі. Твої речі ми

вже перевезли до Петі. Це буде твоя квартира. А Петя вже живе у нас.

Така новина, певно ж, не додала здоров'я Володимирові.

З лікарні він поїхав на свою “нову” квартиру. Як він пережив там першу свою ніч, знає лиш Бог...

Ненадовго він вийшов на роботу, а тоді знову зліг. Так тривало рік: тиждень-другий попрацює і на лікарняне ліжко. Зрештою йому дали інвалідність.

До нього стала вчащати Тетяна, жіночка зі спільного, ще з Ніною, кола знайомих. Її чоловік ходив до сусідки, в якої чоловік лежав паралізований. Вони любилися в сусідній кімнаті. Паралізований все чув, плакав і просив смерті. Але смерть не приходила. Приходив бахаль і бахав пляшкою об стіл, а по короткім чаркуванні валяв жінку на ліжко.

Так утікачі з села ставали городянами...

Володимир з Тетяною жили бідно. Чоловік нікуди не виходив, мусів приймати щодня купу ліків, аби хоч якось триматись на світі.

Спокою в домі не було. У Тетяни двоє дітей від попереднього шлюбу — донька й син. Син все хотів розбагатіти: постійно залазив у борги, брав кредити і програвав все в казино. А тоді вкрав автомобіль, вбив людину. Тетяні довелося продати свою квартиру, щоб повернути борги і відкупити сина від тюрми. У доньки теж нещастя — чоловік її служив у “Беркуті”. Того дня, коли він жорстоко лупцював людей на похоронах патріаха біля Святої Софії, згоріла їхня квартира. Машина, якою він поспішав на пожежу, злетіла в кювет. Чоловік напорівся щогою на цівку автомата. Довго лежав у лікарні. Отож і син, і донька з зятем і дитиною переїхали до крихітної квартирки Володимира. Сам він тулився на вузькому топчанчику в куточку, відгороджений ширмочкою...

У Ніни з новим чоловіком життя не складалося. Петя часто напивався, лупцював дружину. Вона забирала доньку і на два-три дні, поки чоловік не перека-

зиться, втікала з дому. Їхала в село, порпалась на городі, аби настаратись на зиму якихось харчів. З важкими торбами поверталася до міста, де Петя то бив, то любив...

Донька почала випивати, нагуляла дитину. Мала полюбовника директора автобаз. Рано вранці летіла до нього в кабінет, віддавалася на столі, а тоді, похапцем обсмикавши одяг і перехиливши чарчину, бігла до себе на роботу. Там знову чарка. Через кілька років її звільнили. Згодом операція — онкологія...

Володимир страждав, терпів, пив клятві транквілізатори та антидепресанти...

5.

Шурик сидів у тюрмі. Казав, там йому не зле було. Його весела вдача та добра душа не давали зекам приводу знущатися над ним. В колонії постійно була горілка, її приносила охорона. Були чай, цигарки, їжа. Аби гроші.

А гроші були. Щось вкрадуть, через охоронців продадуть. Попросиш, ті в барак повій приведуть. Вони там погас-тролюють якийсь час, з нар на нари перелазячи, а тоді їх заберуть.

Охоронці в тюрмі — то окрема тема.

Уявіть: ранок, літо. Сходить сонце. Людина поспішає на роботу. В тюрму!

Охоронці вільно розмовляють “на фені”, “труть” з “аторитетами”-зеками про якісь фінансові оборудки. П’ють чефір, бавляться і торгують наркотиками. І вдома поводять себе як зек-”бес-предельщик” в камері: то жінка не такий борщ подає, то діти не слухаються... І мат, і “феня”, і карцер, а то й кухонний ніж замість “заточки”.

Шурик відбув свій термін і повернувся в село.

Але це був вже зовсім інший Шурик. Без горілки не міг і дня прожити.

Скоро в селі щось вкрали. Звісно, повісили на Шурика. Новий “срок” і нова колонія...

Марія з Арценом дбали тільки про себе. Пакували гроші, наче три життя думали прожити.

Шурик у в'язниці почувався мов удома. Жив краще, ніж на волі. Але через нещасний випадок на тюремному виробництві втратив ногу. Зеки власноруч змайстрували йому дерев'яний протез. З ним він і з'явився в селі.

Шурику призначили пенсію по інвалідності, і він зміг забрати доньку з інтернату. Виявилось, у неї епілепсія. Дівчинку несподівано кидало об землю, її тіло корчилось, з рота летіла піна. Шурик плакав, падав на коліна, в розпачі тягнув руки до неба, благаючи милості в Бога.

...Я бачив цю дівчинку. Дітлахи, гралися на весняному лузі. І раптом — на-

пад хвороби. Вона впала в траву в страшних корчах. Всі стояли онімілі і нічим не могли допомогти...

Господи! Як мені допомогти стражденим людям?

Я й собі не можу допомогти. Нічим... Ніяк...

Шурик шукав роботи по людях то в Забілоччі, то в Кочерові. Працював де за горілку, де просто за їжу, де за копійки.

Дитину забрали в інтернат. Вона сама так захотіла.

Прости нас, Боже, всіх!

Чуєш, Господи!

Прости всіх нас!

6.

Марію розбив інсульт. Вона померла уві сні.

На могилі матері Володимир поставив розкішний пам'ятник.

У її смерті він звинувачував брата:

— Ти, — казав, — її задушив.

Стосунки між братами з нейтральних переросли у відверто ворожі.

Шурик лишився з Арценом. Хоч і не любив свого названого батька, але дглядав його, поки той не захворів на рак. Тоді його забрали до себе рідні діти, яких він покинув багато літ тому...

Шурик лишився сам. Пропивав надбане Марією і Арценом добро. Коли спорожніли комори й подвір'я стало пустою, взявся розбирати хлів. Потім продав метал з даху, і аби протопити грубу, почав розбирати і хату.

Колись багате обійстя щезло зі світу услід за своїми господарями.

Шурик перебрався до таких же

п'яничок як сам. Звідти його забрав священник отець Гавриїл. Привіз у Ко-черів.

Тут Шурик потроху вилюднів. Допомагав панотцеві у господарстві, порався на городі. На шиї носив великий дерев'яний хрест. Але всі його розмови крутилися довкола горілки: все хвалився як прибирав якомсь пост гаїшників і ті дали йому аж літр горілки, а іншого разу — два... Інколи він ставав таким, як колись, його обличчя світилось лагідною усмішкою...

Отець Гавриїл був чудовою людиною. Завдяки йому Шурик оживав, знову ставав людиною. Та земний шлях отця Гавриїла завершився, Бог забрав його до себе.

І Шурик знову пішов по людях. Брався за будь-яку роботу, аби лиш дали горілки.

Помер він на брудній долівці старої напіврозвалені халупи.

Володимир на похорон не поїхав.

Спорядила Шурика в останню дорогу Тетяна.

Темного зимового дня Олександра-Шурика-Шуру поклали у промерзлу землю. Чомусь лицем на північ.

...Я йшов до його могили повз надгробок Марії. Глянув на фото. Очі її бігали туди-сюди. Мені стало моторошно. Вона мовби читала мої думки: могила в бур'янах, грубо тесаний дерев'яний хрест, чорні птахи у сірому небі і сльози. Мої невидимі сльози за всім оцим світом, в диких хащах якого загублені совість, честь, мораль, правда і віра. І ти продираєшся цими хащами, і не раз уже збився зі шляху... Довкола музика, танці, голосні співи. У кущах п'ють, цілуються, злягаються...

З дерев скапує роса.

То не вода.

То сльози.

Дерева плачуть.

Плачуть по мені, по тобі, по отих, під хрестами, і по тих, що ще шукають земних насолод...

Боже! Боже! Здійми мене в небо та опусти в чисту річку, і щоб був я там сам-

самісінький! Поверни мене на світлі
стежки Твої заповіданих слів!

7.

Володимир збавляв свої дні в самоті. Телевізор, телефон — все що в'язало його зі світом.

По сусідству жила молода жінка, яка нагуляла дитину з жонатим коханцем. Він її підтримував матеріально, зрідка зустрічався. Вільного часу в неї було вдосталь. Іноді вона заходила до Володимира. Дві самотності тягнулися одне до одного.

Якось увечері у двері подзвонили. Володимир пішов відчиняти.

На порозі стояли два кремезні молодики. Мовчки почали нещадно бити. Били довго, до нестями.

Лише через місяць Володимир знову став на ноги.

Хто це був? За віщо били? Може, за ту жінку? Чи за квартиру? Відповідей слідство не дало.

Через півроку у Володимира виявили рак легенів. Операцію не робили, призначили хімієтерапію.

Гроші на ліки він збирав де міг. Їхав в онкологічний центр. Там лікар заводив його в брудну, захаращену старими меблями кімнатку, забирав гроші і відправляв на процедури.

Тимчасом Тетяна знайшла заповіт, за яким Володимир відписав квартиру доньці від першого шлюбу. Вона влаштувала скандал.

Доживав свої дні Володимир в атмосфері зла й ненависті, де не було й крихти любові.

...Я розпорядився поховати його біля Шурика, а не біля матері, яку він любив. Труну пронесли повз могилу матері не зупиняючись.

Два брати лежать поруч. Їхнього життя — сто два роки на двох...

8.

Донька Шурика, Оксана, в Житомирському інтернаті для хворих. Тишком випиває. Народила дитину, яку покинула в пологовому будинку.

Донька Володимира, Ірина, виховує сина, лікує онкологію, потроху випиває. Часто з сином тікає від дяді Петі, коли той входить в запій і починає лютувати.

Дядя Петя п'є майже безпробудно. Може, то совість його мучить? Покинув село, одірвався од землі, подався до столичних розкошів. Викинув з гарної квартири хвору людину, а згодом лицемірно й на похорон її явився, як "родич".

Отаке-от родовідне дерево ще одного українського роду...

А сотні, тисячі, мільйони інших?!

10.10.2015.

Літературно-художнє видання

Можаровський А.І.

М 74 Брати. *Повість*. — К.: ВПЦ «Київський університет», 2015. — 32 с.

ISBN 978-966-439-833-3

Трагічна доля двох братів — типова історія представників “втраченого покоління”, що покинувши село так і не знайшли себе в місті.

ББК 83.3(4Укр)

*В оформленні книги використані фото
Михайла МАЛЮКА*

*Верстка
Ганни СОЛДАТЕНКО*

Здано до виробництва та підписано до друку 09.12.2015.
Формат 70х90 1/32. Зам. 215-7520
Ум.друк.арк. 1,0.

Видавничо-поліграфічний Центр «Київський університет»
01601 м.Київ, бул.Т.Шевченка.14, кім.43
Свідоцтво ДК №1103 від 31.10.2002.